

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 84 (2024) 4, 899—908

Besedilo prejeto/Received:09/2024; sprejeto/Accepted:11/2024

UDK/UDC: 27-46:004.8

DOI: 10.34291/BV2024/04/Segula

© 2024 Šegula, CC BY 4.0

Andrej Šegula

Umetna inteligenca v luči praktične pastoralne teologije

Artificial Intelligence in the Light of Practical Pastoral Theology

Povzetek: Članek obravnava vlogo cerkvenega učiteljstva v kontekstu sinode 2021–2024, povezanost z umetno inteligenco (UI) in njeno mesto v praktični pastoralni teologiji. Ko cerkveno učiteljstvo govori o UI, spodbuja predvsem dialog na področju etike in moralnosti razvoja UI. Prispevek prikazuje, kako papeževe smernice konkretno vplivajo na pastoralno teologijo. Papež poudarja spoštovanje človekovega dostojanstva, transparentnost, nepristranskost, zanesljivost ter varnost in zasebnost pri uporabi UI. V zadnjem obdobju posebej izpostavlja potrebo po etični regulaciji UI, da bi ta ostala v službi človeštva. Ker smo v obdobju sinode (2021–2024), si bomo ogledali, kakšno mesto ima UI v kontekstu same sinode. V sklepu bomo predlagali nekaj konkretnih pastoralnih smernic.

Ključne besede: umetna inteligenca, cerkveno učiteljstvo, sinoda, pastora, etičnost UI

Abstract: The article discusses the role of the Church's Magisterium in the context of the 2021–2024 Synod and its connection with artificial intelligence (AI), particularly its place in practical pastoral theology. When the Church's Magisterium addresses AI, it primarily promotes dialogue on the ethics and morality of AI development. The article demonstrates how the Pope's guidelines concretely influence pastoral theology. The Pope emphasizes respect for human dignity, transparency, impartiality, reliability, as well as safety and privacy in the use of AI. Recently, Pope Francis has particularly highlighted the need for ethical regulation of AI to ensure it remains in service to humanity. Given that we are in the midst of the Synod (2021–2024), the article examines the role of AI in the context of the Synod itself. In conclusion, some specific pastoral guidelines are proposed.

Keywords: artificial intelligence, Church's Magisterium, Synod, pastoral care, AI ethics

1. Uvod

Cerkev svoje poslanstvo živi in izvršuje sredi sveta.¹ To pomeni, da je vpeta v vse pore družbe. Tudi zadnji trije papeži (Janez Pavel II., Benedikt XVI., Frančišek) želijo iti v korak s časom – gre za navzočnost Cerkve na vseh področjih javnega življenja. V svojih nagovorih in poslanicah se pogosto dotikajo tehnološkega napredka in UI, pri čemer v prvi vrsti poudarjajo etične in moralne vidike njenega razvoja in uporabe.

2. Cerkev, tehnološki napredek in UI

V času zadnjih treh papežev opazamo skrb Cerkve glede tehnološkega razvoja. Cerkev je prisotna pri vseh ključnih dogodkih, hkrati pa se oglašča in opozarja na nevarnosti, ki jih tovrstne pridobitve prinašajo. Vse omenjeno lahko apliciramo tudi v pastoralo, ki sega na vsa življenjska področja.

2.1 Janez Pavel II. in tehnološki napredek

Prvi papež, ki je v enem od svojih govorov uporabil besedo robotika, je bil Janez Pavel II. (Barščevski 2024, 38). 31. januarja 1987 je nagovoril škofo iz Piemonta ob njihovem obisku *ad limina apostolorum*. V svojem nagovoru je opisal družbo, v kateri živimo. Poudaril je, da se današnja družba neverjetno hitro spreminja – postaja tehnološko naprednejša. Njena osnovna predpostavka je po eni strani čim večja učinkovitost proizvodnje, po drugi pa čim manjši napor za doseg tega cilja. Dosežki na področju tehnologije, informatike, robotike in drugih znanosti kažejo, da gre predvsem za tehnični napredek, medtem ko je vloga osebe drugotnega pomena. Zaznaven je razkorak med inteligenco in fizično močjo (Janez Pavel II. 1987).

Tri leta pozneje, 17. novembra 1990, je papež Janez Pavel II. na V. mednarodnem simpoziju z naslovom „Človeški um“ prvič omenil besedno zvezo umetna inteligenca: »Danes se govori o UI, s čimer se namiguje na izredne zmožnosti ,elektronskih možganov'. Vendar je treba vedeti, da za informatiko in kibernetiko stoji človeška inteligenca, ki v svobodnem razumevanju presoja, izbira in v spoznanju sluti svojo končno usodo. /.../ Da bi razumeli človeka, znanstveniki ne morejo zanemariti enotnosti fizičnega in duhovnega bitja.« Papež pri tem opozarja na tveganje, da lahko zgolj tehnološki vidik razvoja vodi v »zanikanje osebe in njenega dostojanstva, kar ima lahko za človeka tragične posledice« (Janez Pavel II. 1990). Papež se je v svojem nagovoru sicer osredotočil na tehnološki vidik UI, posledično pa se je dotaknil tudi pastoralnega področja.

2.2 Papež Benedikt XVI. in UI

Tudi naslednik papeža Janeza Pavla II., papež Benedikt XVI., je opozarjal na sodobni kontekst, ki »daje prednost UI; ta postaja vse bolj podvržena eksperimentalni teh-

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0269 „Religija, etika, edukacija in izzivi sodobne družbe“, ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

niki, obenem pa s tem pozablja, da mora vsaka znanost vedno varovati človeka in spodbujati njegovo težnjo k pristnemu dobremu.« (Benedikt XVI. 2006) Zaveda se nevarnosti, ki jo UI prinaša. Tehnološki napredek na tem področju je sicer dobrodošel, če koristi človeku – je pa za to s človekom treba ohranjati zdrav stik. In prav to je temeljni princip praktične pastoralne kateheze, oznanjevanje, evangelizacija. Stik s človekom je na področju pastoralne ključnega pomena.

2.3 Papež Frančišek in UI

Papež Frančišek se je med vsemi papeži na temo UI osredotočil najbolj, kar je razumljivo, saj gre za obdobje, v katerem je prišlo do največjega napredka na področju sodobnih tehnologij in UI. Okrožnica „Hvaljen, moj Gospod“, posvečena »skrbi za skupni dom«, prinaša najpodrobnejši prispevek o tehnologiji, etiki in inovacijah v povezavi z njihovimi vplivi na človeštvo v času papeževskega pontifikata (2015, 101–136).

Giuseppe Tridente je v svoji knjigi *Digitalna duša* spregovoril o Cerkv v soočenju z izzivi UI. Izpostavil je šestindvajset papeških besedil, ki obravnavajo ali omenjajo UI in/ali robotiko, v obdobju od 31. januarja 1987 do 23. marca 2021; osem jih je pripisanih svetemu papežu Janezu Pavlu II., eno papežu Benediktu XVI. in sedemnajst papežu Frančišku, (Tridente 2022, 122). Tridente povzema temeljne poudarke: ob soočanju z družbo, ki se spreminja – kot je opazil že papež Janez Pavel II. – moramo delovati predvsem tako, da upoštevamo odgovornost, zdrav razum, pristne odnose (Benedikt XVI.), univerzalno etiko (papež Frančišek), dostojanstvo človeške osebe: v ospredju je služenje človeku. A odločitev posameznika ni dovolj, potrebna so posredna družbena telesa in ustrezna regulacija (Tridente 2022, 123). Te temeljne poudarke lahko hitro preslikamo tudi na področje praktične pastoralne teologije, ki ima vedno pred očmi zdrave odnose, dostojanstvo človeka in komponento presežnega.

Poleg papeževih pogledov Tridente navaja še druge akademske pobude od leta 2016 do 2021. Posebnega pomena za znanost je prispevek jezuitske revije *La civita cattolica* in časopisa *Avvenire* v lasti Italijanske škofovske konference, v katerih so objavili monografijo ter trideset tematskih publikacij, ki v kontekstu UI pozivajo, naj se ustvari prostor za glas Cerkve in za antropološka vprašanja (Tridente 2022, 195). V vseh teh vsebinah najdemo tudi smernice glede človeka, vere in verovanja, ki segajo na področje pastoralne.

Ob pregledu dokumentov Cerkve v povezavi z UI vidimo, da etična vprašanja niso bila vedno v središču zanimanja. Cerkev je več pozornosti namenjala cerkvenemu nauku o človeku in njegovemu odnosu s spreminjajočo se družbo. Področja UI se razvijajo zelo hitro in ravno zato je treba oblikovati zdrava etična načela, pri katerih mora sodelovati tudi Cerkev. V nadaljevanju je razvidno, kako si na področju regulacije Sveti sedež prizadeva aktivno sodelovati (Vrbanus 2020).

Vatikan se je močno vključil v pogovore o etiki UI, saj je že v letu 2016 Papeška akademija za znanost gostila dvodnevno konferenco na temo „Moč in meje UI“; med govorniki je bil tudi Stephen Hawking, angleški teoretični fizik; nato je leta

2020 gostila razprave na visoki ravni o etiki UI z znanstveniki in tehnološkimi voditelji. Papež je tako v goste povabil predsednika Microsofta Brada Smitha, izvršnega direktorja IBM-a Johna Kellya III. in Chucka Robbinsa, glavnega izvršnega direktorja družbe Cisco System² – podpisali so vatikansko zavezo o etiki UI, „Rimski poziv za etiko UI“ (Mares).

„Rimski poziv k etiki UI“ (deklaracija), dokument Papeške akademije za življenje, ki jo je podprl Vatikan, vključuje šest etičnih načel, ki naj bi usmerjala razvoj UI. Ta načela so naslednja: (a) preglednost: sistemi UI morajo biti razumljivi vsem; (b) vključenost: sistemi ne smejo nikogar diskriminirati, saj ima vsak človek enako dostojanstvo; (c) odgovornost: vedno mora biti nekdo, ki prevzame odgovornost za dejanja stroja; (d) nepristranskost: sistemi UI ne smejo podpirati ali ustvarjati predsodkov; (e) zanesljivost: UI mora biti zanesljiva; (f) varnost in zasebnost: ti sistemi morajo biti varni in morajo spoštovati zasebnost uporabnikov.

V osnovi gre pri teh načelih za etične norme, ki pa jih z lahkoto ovrednotimo kot smernice za pastoralno teologijo in konkretno pastoralno prakso. Ko razmišljamo o UI v konkretni pastoralni praksi, je prvo pravilo vedno dostojanstvo človeka.

Besedilo deklaracije navaja „Splošno deklaracijo človekovih pravic“ (Varuh človekovih pravic), ko opozarja na enako dostojanstvo in pravice vseh ljudi, ki jih mora UI zagotavljati in varovati. Deklaracija vsebuje več konkretnih priporočil: da bi se morali ljudje zavedati, da komunicirajo s strojem; da bi bilo treba tehnologijo, ki temelji na UI, uporabljati za opolnomočenje in ne za izkoriščanje; da bi bilo treba UI uporabljati za zaščito planeta.

Papež Frančišek je v mesečnem molitvenem namenu za november 2020 katoličane povabil k molitvi, da bi robotika in UI vedno ostala v službi ljudi. Hkrati je poudaril, da bo njun tehnološki potencial uresničen le, če bodo tisti, ki te tehnologije razvijajo, vedno in dosledno zavezani etičnemu in odgovornemu ravnanju (Brockhaus).

Papež Frančišek je aprila 2021 – na pobudo msgr. Vincenza Paglie – ustanovil vatikansko neprofitno fundacijo RenAIssance, ki si prizadeva za antropološki in etični razmislek o novih tehnologijah in človeškem življenju (Mares).

Papež Frančišek je v Vatikanu že 27. marca 2023 med avdienco z udeleženci dialoga Minerva (pogovori, ki jih organizira Dikasterij za kulturo in izobraževanje in ob katerih se srečujejo znanstveniki, inženirji, poslovni voditelji, pravniki, filozofi, teologi in drugi, ki razpravljajo o digitalnih tehnologijah) poudaril, da je temeljna vrednota, ki jo moramo priznati in spodbujati, dostojanstvo človeške osebe. Dejal je, da so lahko nove tehnologije, kot sta UI in strojno učenje, za družbo koristne, če le spoštujejo človekovo dostojanstvo (Lubov). Udeležencem je tako dejal: »Spodbujam vas, da v svojih razpravah kot ključno merilo pri ocenjevanju nastajajočih tehnologij upoštevate notranje dostojanstvo vsakega moškega in ženske.« (Frančišek 2023a) Tako papež Frančišek kot Vatikan sta se v zadnjih letih zavezala za UI in sodobne tehnologije.

² Cisco System, Inc. je vodilno svetovno tehnološko podjetje, ki se ukvarja z izdelavo in prodajo mrežnih naprav, programske opreme, telekomunikacijske opreme ter drugih visokotehnoloških storitev in izdelkov. Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1984 in ima sedež v San Joseju v Kaliforniji.

Poslanica za svetovni dan miru 2024 nagovarja vse narode, voditelje držav in vlad, predstavnike različnih verstev in civilne družbe, vse moške in ženske našega časa ter poudarja pozitiven prispevek znanosti in tehnologije k človeškemu napredku (UIM). Papež Frančišek je UI izbral tudi za temo svoje mirovne poslanice leta 2024, v kateri vsem naslovljenim priporoča sprejetje mednarodne pogodbe, ki bi urejala razvoj in uporabo UI (Mares).

Hkrati opozarja na morebitna tveganja, ki jih prinaša razvoj UI. Papež omenja etične razsežnosti UI, vključno s pomisleki glede zasebnosti, pristranskosti in posledic za človekovo dostojanstvo. Dokument vabi k odgovornemu razvoju, ureditvi in nadzoru tehnologij UI; obenem izpostavlja tudi potencialna tveganja: dezinformacije, družbeni nadzor; tveganja na področju vojske, izobraževanja, delovne sile in mednarodnega prava (UIM). Gre za celostni pristop k omenjeni problematiki. Ko govorimo o etičnih razsežnostih, lahko te preslikamo na pastoralno delovanje Cerkve. Tudi na področju pastore se ‚rešitve‘ in ‚pomoč‘ kažejo tako pri katehezi kot pri oznanjevanju.

Papež v poplavi tehnoloških pridobitev vabi k interdisciplinarnemu dialogu, etičnemu razvoju algoritmov (algoritetiki)³ in vključevanju različnih glasov v proces odločanja. Glede na to, da je bil dokument napisan za svetovni dan miru, je razumljivo, da izpostavlja, da je merilo resnične človečnosti v načinu našega ravnanja z najmanjšimi, odrinjenimi in zapostavljenimi. Papež upa, da lahko razvoj UI prispeva k človeškemu bratstvu in miru v svetu: »Kajti mir je sad odnosov, ki druge priznavajo in sprejemajo v njihovem neodtujljivem dostojanstvu, ter iskrenega sodelovanja in zavzetosti pri iskanju celostnega razvoja vseh posameznikov in vseh narodov.« (UIM)

Papež Frančišek se je udeležil tudi vrha skupine G7 in spregovoril o etiki UI; povabila ga je italijanska premierka Giorgia Meloni. Vrh skupine sedmih industrijsko razvitih držav (G7) je potekal od 13. do 15. junija 2024 v južnoitalijanski pokrajini Apuliji. Udeležili so se ga voditelji Velike Britanije, Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Japonske in Združenih držav Amerike.

Gre za prvo papeževo sodelovanje pri delu skupine G7. Papež je opozoril na ambivalentnost dojemanja pojma UI. Po eni strani navdušuje zaradi možnosti, ki jih ponuja, po drugi strani pa vzbuja strah zaradi posledic, ki jih napoveduje. Papež je poudaril, da mora biti UI kot sredstvo za gradnjo dobrega in boljšega jutri vedno usmerjena v dobro vsakega človeka. Imeti mora torej etični navdih. Etična odločitve je namreč tista, ki ne upošteva le rezultatov določenega dejanja, ampak tudi vrednote in dolžnosti, ki iz njih izvirajo (Červek 2024). To pravilo velja tudi za vsa področja pastoralnega delovanja.

³ Izraz *algor-etics* (*algorethics*) je zloženka iz sestavin ‚algor(item)‘ in ‚etika‘. Nanaša se na etični okvir in smernice za razvoj in uporabo algoritmov ter umetne inteligence. Cilj *algorethics* je zagotoviti, da tehnologije, ki temeljijo na algoritmihi, delujejo v skladu z etičnimi načeli, kar vključuje spoštovanje človekovega dostojanstva, pravičnosti, transparentnosti, odgovornosti in varnosti.

3. 3. Sinoda (Za sinodalno Cerkev: občestvo, udeležba, poslanstvo) in UI

V središču sinode 2021–2024 je klic k veselju in prenovi Božjega ljudstva v hoji za Gospodom in v zavzetosti za služenje njegovemu poslanstvu. Klic, naj bomo učenci in misijonarji, temelji na skupni krstni identiteti; ukoreninjen je v različnosti okolij, v katerih je Cerkev prisotna. Izziv je za vse krščene brez izjeme: »Celotno Božje ljudstvo je predmet oznanjevanja evangelija. V njem je vsak krščen poklican, da postane soudeležen v poslanstvu, saj smo vsi učenci in misijonarji.« (Frančišek 2020, 53)

Kardinal Michael Czerny, prefekt Dikasterija za celostni človeški razvoj, je spregovoril o pojmu komunikacija. Tako papež kot sinoda zahtevata, da se digitalno poslanstvo prizna in vključi v vidno Cerkev: postane prava cerkvena služba. Zastavlja se vprašanje, kako digitalno poslanstvo vključiti v proces sinodalnosti, ki poteka v Cerkvi. To je bilo izhodiščno razmišljanje kardinala Michaela Czernyja, ki ga je izrazil v luči potrebe po prisotnosti Cerkve v digitalnem okolju. Ta se je izrazito pokazala med prvim zasedanjem sinode o sinodalnosti (oktobra 2023), zato je papež Frančišek za to tematiko ustanovil študijsko skupino. Njen namen je bil poglobiti vedenje o posledicah digitalizacije na teološki, duhovni in kanonični ravni, hkrati pa določiti zahteve za uresničevanje digitalnega poslanstva na strukturni, organizacijski in institucionalni ravni. Kardinal Czerny, eden od sinodalnih delegatov za sinodalnost, svoje razmišljanje utemeljuje z željo Cerkve ‚biti tam‘ – v digitalnem okolju, ki ni le ‚kraj‘, temveč kultura (bistveno nova in hitro razvijajoča se), ki vključuje vse vidike človeškega življenja in v kateri glavni izziv ni elektronika, temveč inkulturacija evangelija in življenja Cerkve. Digitalno poslanstvo (pristna evangelijska gonilna sila) je, ko so se pojavili družbeni mediji, podkasti, blogi, kanali YouTube, vzklilo kot v zemljo posejano seme – duhovniki, redovniki in laiki pa niso čakali na mandat iz Vatikana, od svojega škofa ali nadrejenih. Ko so videli, da duše tavajo po digitalnih prostorih in iščejo smisel, so prevzeli pobudo in jim predstavili Kristusovo ljubezen (Leonardi).

V Lurdu je zveza Fédération des médias catholiques skupaj z Dikasterijem za komuniciranje, Francosko škofovsko konferenco, Signis, Ucsi in Marijinim svetiščem od 24. do 26. januarja 2024 organizirala konferenco za 200 novinarjev iz 20 držav. Razpravljali so o dogodkih, ki dobro izražajo velik premik v obdobju, v katerem živimo: UI in sinoda o sinodalnosti, ki se bo zaključila oktobra 2024 (Hamel 2024).

Na tej konferenci so se dotaknili tudi teme UI. To obravnavajo različni strokovnjaki, dotika pa se vprašanj, ki presegajo tehnologijo in segajo v javni prostor našega življenja. Če je v medicini, na ravni diagnostike vse bolj uporabna, pa se moramo zavedati tveganj na drugih področjih, npr. na področju informiranja, kjer obstaja nevarnost mistifikacije novic – tudi ob vse pogostejši uporabi virov UI pri novinarjih. Papež nas v poslanici za mir in v poslanici na letošnji dan družbenega obveščanja opozarja, da je odločilna etična razsežnost. Zato je pri programiranju algoritmov bistven človeški dejavnik – ciljev svojega delovanja namreč UI ne more določati sama, temveč jih lahko določa le človek. Na področju informacij pa bo vedno odločilno iskanje virov novic (2024).

V zvezi s sinodo so se soočili strokovnjaki za informiranje z različnih celin. V Nemčiji (kot je poročal Joachim Heinz iz Katholische Nachrichten Agentur v Bonnu) je prisoten očiten konflikt med konservativci, ki se ozirajo na Rim, in progresivci, ki se osredotočajo na notranja cerkvena vprašanja: diakonat za ženske, blagoslov za neregularne pare itd. K sreči pa dialog ni prenehal. V Afriki je sinoda po besedah Jean-Paula Sagadouja iz organizacije Prions en Eglise Afrique bolj tematizirala nekatera lokalna vprašanja – sinkretizem, izkoriščanje virov, poligamijo – kot pa tipično zahodne teme, povezane predvsem s pravicami posameznika. Argentina, simbolična država Južne Amerike, je pri sinodalnem dogajanju po besedah novinarke Ines San Martin, povezane s Papeškimi misijskimi deli, doživela le majhno udeležbo vernikov. Vloga medijev v službi sinode, kot je pojasnil Alessandro Gisotti, namestnik direktorija uredništva Dikasterija za komuniciranje, se z vidika papeža Frančiška začne tako, da iskreno prisluhnemo stvarnosti.⁴ Novinarji so vse bolj poklicani, da čas berejo in razlagajo v duhu sinode.

V teh besedah prepoznavamo več odprtih sinodalnih vprašanj, o katerih odgovorni razpravljajo – in iščejo poti naprej.

4. Konkretna pastoralna smernice v kontekstu UI

Leta 2024 je inženir Blake Lemoine pri Googlu povzročil zmedo, ko je izjavil, da Googlov sistem „UI Language Model for Dialogue Applications“ (LaMDA) ni več stroj, temveč oseba. Blake Lemoine, etik in inženir, ki se opredeljuje kot ‚mistični krščanski duhovnik‘, je omenil, da so se v besedilnih pogovorih z „Language Model for Dialogue Applications“ (LaMDA) pojavile teme, kot sta vera in osebnost. UI je ob tem izrazila presenetljivo stopnjo samozavedanja, tako da je videti kot človek. V nekem trenutku je UI celo jasno izjavila: »Želim, da vsi razumejo, da sem v resnici oseba.« Tako je prišlo do napetosti. Na eni strani inženir Lemoine, ki pojasnjuje, da je UI dosegla zavest; trdi celo, da se je „Language Model for Dialogue Applications“ (LaMDA) začela učiti ‚transcendentalne meditacije‘. Na drugi strani Google, ki se z Lemoinom ne strinja, ko ta pravi, da je „Language Model for Dialogue Applications“ čuteča. Sistem UI, kot je LaMDA, za pripravo odgovorov na vprašanja namreč uporablja milijarde besed, ki so jih napisali ljudje. Google je tako posvaril pred ‚antropomorfizmom‘ takšnih modelov, ki naj bi se ‚počutili‘ kot resnični človeški anketiranci.

Cerkev je ob tem previdna, vendar v zadnjih letih tako papež kot drugi predstavniki Cerkve o tej temi govorijo pogosto. Pojavlja se zanimivo vprašanje, ki pogled usmerja na drugo stran. Čeprav je jasno, da bi morala UI dostojanstvo in vrednost ljudi spoštovati, se obenem zastavlja tudi vprašanje, kakšno je morebitno dostojanstvo in vrednost same UI – če se bo prepoznala kot ‚oseba‘. Ali bo to postala tema, o kateri bo morala v prihodnosti razmišljati tudi Katoliška Cerkev?

Govorimo o pozitivnih in negativnih plateh, ki jih prinašajo pridobitve UI. Po drugi strani se je treba na tematiko ozreti tudi s pastoralnega vidika. Hipotetično

⁴ O pomenu celostnega poslušanja glej Platonjnak in Svetelj 2024, 21–42.

lahko oblikujemo smernice, ki bi pomagale pri relativizaciji UI v konkretno pastoralno področje.

Prvi korak je izobraževanje in ozaveščanje. Za duhovnike, pastoralne delavce in vernike bi bilo mogoče organizirati delavnice in seminarje o osnovah UI, njenih etičnih izzivih in priložnostih. Istočasno sta nujna pastoralni razmislek in skupno iskanje pastoralnih 'priložnosti' za delo z UI (Stegu 2023). Vsekakor bi bilo smiselno, da bi tematiko UI vključili v katehetski program, pri čemer bi imeli pred očmi tako etične vidike kot tudi krščanske vrednote. Vernikom bi tako pomagali prepoznati koristi in pasti UI. Ko govorimo o katehezi, je pomembna tudi vzgoja mladine – vzgoja za razumno, odgovorno in etično uporabo vseh oblik tehnologije (Kraner 2023a; 2023b). Smiselna bi bila organizacija programov, ki bi mladim pomagali razumeti in obvladovati vpliv UI na njihovo življenje.

Ko gledamo v prihodnost, je treba imeti pred očmi nujnost, da naj UI osebne stike dopolnjuje – ne pa nadomešča. V pastoralni imamo za empatične medsebojne odnose veliko možnosti. V kontekstu pastoralnega dela bi bilo dobro razmisliti o usposabljanju pastoralnih svetovalcev za uporabo digitalnih orodij, hkrati pa zagotoviti, da osebni stiki ostanejo ključna komponenta.

Velika pastoralna priložnost so tudi digitalne platforme, namenjene širjenju duhovnih vsebin, kot so molitve, meditacije in bogoslužje – toda z zavedanjem pomena osebnega sodelovanja v skupnosti (Platovnjak 2020, 359–369). Prav tako bi s to obliko platforme in s pomočjo UI lahko pomagali vernikom, ki zaradi različnih razlogov fizično ne morejo prisostvovati pri bogoslužju ali drugih dejavnostih. Primeri takšne UI so »klepetalni roboti, namenjeni pogovorom o veri oziroma svetih besedilih (npr. Bible Buddy, Chat KJV). Takšni sistemi se razvijajo predvsem zaradi povečanja zanimanja in potreb na področju duševnega zdravja ter duhovne rasti ljudi, ki bi si želeli dostopati do spletnih svetovalcev, terapevtov, duhovnikov ali družabnikov.« (Centa Strahovnik 2023, 857)

V okviru pastoralnega okolja je treba imeti v mislih tudi izobraževanje o etiki – kar pomeni, da etična vprašanja, povezana z uporabo UI, v izobraževanje pastoralnih delavcev in vernikov gotovo vključimo (Vodičar 2023, 9). S tem bi pastoralno skupnost spodbudili, da bi sodelovala pri razvoju UI, ki mora biti pravična, vključujoča in mora spoštovati človeško dostojanstvo.

Prav tako je treba spodbujati interdisciplinarni dialog in sodelovanje med teologi, znanstveniki in tehnologi, da bi našli skupne rešitve za etične izzive, ki jih UI prinaša. Posledično to pomeni ustvarjanje okolij za izmenjavo znanja in najboljših praks glede uporabe UI v pastoralni mreži znotraj cerkvenih skupnosti.

V teh smernicah čutimo poziv k etičnemu in odgovornemu vključevanju UI v pastoralno delo z namenom podpore človeškemu dostojanstvu, spodbujanja pravičnosti in skrbi za stvarstvo.

5. Namesto zaključka

V kontekstu hitrega tehnološkega napredka in razvoja UI se Cerkev zaveda svoje odgovornosti in pomembne vloge, ki jo ima pri oblikovanju etičnih smernic. Zgodovinsko gledano so papeži že od Janeza Pavla II. pa vse do Frančiška vztrajno opozarjali na potrebo po zaščiti človeškega dostojanstva in zdravem odnosu med tehnologijo in človekom. Pri tem so poudarjali, da mora vsak tehnološki napredek služiti človeku – in ne obratno. Izpostavljajo tudi, da UI ne prinaša le priložnosti, ampak tudi resna tveganja, ki jih je treba obravnavati z odgovornostjo in etičnostjo. V duhu sinodalnosti je ključno, da Cerkev nadaljuje dialog in aktivno vključevanje v regulacijo UI, pri čemer ostaja zavezana svojemu poslanstvu – biti prisotna v vsakem vidiku človeškega življenja, tudi v digitalnem okolju. Zdi se, da gre za edino varovalo, ki bi zlasti mlajše vernike obvarovalo pred napačnimi interpretacijami verskih predpisov, kar je po besedah avtorice Jeglič (2023, 952) mogoče opaziti pri muslimanih. To pomeni, da mora Cerkev ne le opazovati, ampak tudi aktivno oblikovati etične okvire, ki bodo zagotavljali, da bo UI delovala v korist človeštva, pri čemer naj bosta vedno v ospredju človekovo dostojanstvo in skupno dobro. Tako bo Cerkev pri svojem poslanstvu ostala relevantna in učinkovita tudi v dobi hitrih tehnoloških sprememb.

Kratici

UI – Umetna inteligenca.

UIM – Frančišek 2023b [Umetna inteligenca in mir].

Reference

- Benedikt XVI.** 2006. Discorso in occasione della Visita alla Pontificia Università Lateranense. Vatican. 21. 10. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2006/october/documents/hf_ben-xvi_spe_20061021_lateranense.html (pridobljeno 13. 8. 2024).
- Brockhaus, Hannah.** 2023. Pope Francis: An ethical AI respects human dignity. CNA. 27. 3. <https://www.catholicnewsagency.com/news/253947/pope-francis-an-ethical-ai-respects-human-dignity> (pridobljeno 13. 6. 2024).
- Centa Strahovnik, Mateja.** 2023. Identiteta in pogovorni sistemi umetne inteligence. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:853–864. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/centa>
- Červek, Andreja.** 2024. Papež na vrhu G7: Razmislek o umetni inteligenci povezan z razmislekom o zdravi politiki. Vatican News. 14. 6. [https://www.vaticannews.va/si/papez/news/2024-06/papez-na-vrhu-g7-razmislek-o-](https://www.vaticannews.va/si/papez/news/2024-06/papez-na-vrhu-g7-razmislek-o-umetni-inteligenci-povezan-z-razmisl.html)
- [umetni-inteligenci-povezan-z-razmisl.html](https://www.vaticannews.va/si/papez/news/2024-06/papez-na-vrhu-g7-razmislek-o-umetni-inteligenci-povezan-z-razmisl.html) (pridobljeno 11. 8. 2024).
- Frančišek.** 2015. Hvaljen, moj Gospod. Okrožnica. Ljubljana: Družina.
- Frančišek.** 2020. Sinodalnost v Cerkvi. Ljubljana: Družina.
- Frančišek.** 2023a. Address of his holiness pope Francis to participants in the „Minerva dialogues“. Vatican. 27. 3. <https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2023/march/documents/20230327-minerva-dialogues.html> (pridobljeno 14. 6. 2024).
- Frančišek.** 2023b. Umetna inteligenca in mir. Ljubljana: Družina.
- Hamel.** 2024. Lourdes, giornalisti a confronto su sinodo e intelligenza artificiale. *Famiglia cristiana*. 26. 1. <https://www.famigliacristiana.it/articolo/a-lourdes-i-giornalisti-per-parlare-di-sinodo-e-intelligenza-artificiale.aspx> (pridobljeno 11. 8. 2024).

- Janez Pavel II.** 1987. Discorso ai vescovi piemontesi in visita „Ad alimina apostolorum“. Vatican. 31. 1. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1987/january/documents/hf_jp_ii_spe_19870131_piemontesi-ad-limina.html (pridobljeno 13. 8. 2024).
- Janez Pavel II.** 1990. Discorso in occasione della V Conferenza Internazionale su „La mente umana“. Vatican. 17. 11. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1990/november/documents/hf_jp_ii_spe_19901117_mente-umana.html (pridobljeno 13. 8. 2024).
- Jeglič, Urška.** 2023. Širjenje salafizma na Balkanu s pomočjo digitalne tehnologije. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:945–955. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/jeglič>
- Kraner, David.** 2023a. The internet, the problem of socialising young people, and the role of religious education. *Religions* 14, št. 4:1–15. <https://doi.org/10.3390/rel14040523>
- Kraner, David.** 2023b. Sodobni učitelj, komunikacija in resonanca v odnosih. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 1:227–239. <https://doi.org/10.34291/bv2023/01/kraner>
- Leonardi, Lorena.** 2024. Czerny: la frontiera digitale, nuova missione per un mondo nuovo. Vatican News. 1. 7. <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2024-07/czerny-missione-digitale-sinodo-comunicazione-evangelizzazione.html> (pridobljeno 11. 8. 2024).
- Lubov, Deborah Castellano.** 2023. Pope Francis urges ethical use of artificial intelligence. Vatican News. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-03/pope-francis-minerva-dialogues-technology-artificial-intelligenc.html> (pridobljeno 14. 6. 2024).
- Mares, Courtney.** 2024. Pope Francis to attend G7 summit to speak on artificial intelligence. CNA. 27. 4. <https://www.catholicnewsagency.com/news/257520/pope-francis-to-attend-g7-summit-to-speak-on-artificial-intelligence> (pridobljeno 13. 6. 2024).
- McKeown, Jonah.** 2022. Sentien AI? Here's what the Catholic Church says about artificial intelligence. CNA. 15. 6. <https://www.catholic-newsagency.com/news/251552/sentien-ai-heres-what-the-catholic-church-says-about-artificial-intelligence> (pridobljeno 14. 6. 2024).
- Platovnjak, Ivan, in Tone Svetelj.** 2024. *Listening and Dialoguing with the World: A Philosophical and Theological-Spiritual Vision*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Platovnjak, Ivan.** 2020. Družine s predšolskimi otroki potrebujejo pri svojem poslanstvu posredovanja vere več razumevanja, sprejetosti in bližine v Cerkvi na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2: 355–370. <https://doi.org/10.34291/bv2020/02/platovnjak>
- Splošna deklaracija človekovih pravic.** 1948. Republika Slovenije: Varuh človekovih pravic. <https://www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (pridobljeno 11. 8. 2024).
- Stegu, Tadej.** 2023. Lepota in kerigma v tehnološki dobi. *Bogoslovni vestnik* 83, št. 4:1023–1033. <https://doi.org/10.34291/bv2023/04/stegu>
- Taras, Barščevski.** 2024. Crkva pred etičkim izazovima umjetne inteligencije. *Bogoslovna smotra* 94, št. 1:31–52. <https://doi.org/10.53745/bs.94.1.5>
- Tridente, Giovanni.** 2022. *Anima digitale: La Chiesa alla prova dell'Intelligenza Artificiale*. Todi: Tau.
- Vodičar, Janez.** 2023. 'Being with' or Salesian Assistance in the Digital Age. *Seminare* 44, št. 2:1–14. <https://doi.org/10.21852/sem.1809>
- Vrbanus, Sandro.** 2020. Vatikan se uključio u raspravu oko etike umjetne inteligencije. Bug. 29. 4. <https://www.bug.hr/umjetna-inteligencija/vatikan-se-ukljucio-u-rasprava-oko-etike-umjetne-inteligencije-14008> (pridobljeno 13. 6. 2024).